

een | De mannen

Zo een man al met enige precisie kan aangeven wanneer zijn ontwikkeling van kleine jongen tot kroegtijger begon, was het bij mij op een warme zomeravond in 1972. Ik was toen zeven jaar en reed met mijn moeder door Manhasset. Ik keek uit het raampje en zag negen mannen in oranje softbaltenue met het zwarte silhouet van Charles Dickens in zeefdruk op hun borst rondrennen op Memorial Field. ‘Wie zijn dat?’ vroeg ik mijn moeder.

‘Een stel mannen uit Dickens’, zei ze. ‘Zie je oom Charlie? En zijn baas, Steve?’

‘Zullen we gaan kijken?’

Ze parkeerde de auto en we vonden een plekje op de tribune.

De zon was aan het ondergaan, en de mannen wierpen lange schaduwen, die van dezelfde zwarte inkt leken als het silhouet op hun borst. De mannen konden rond hun taille ook allemaal op een fikse zwemband bogen, waardoor hun XXL-shirts zodanig werden uitgerekt dat de silhouetten op spatvlekken leken, veroorzaakt door de mannen die in hun eigen schaduw rondstampten. Alles aan de mannen had iets surrealistisch, iets cartoonachtigs. Met hun schaarse haar, reusachtige schoenen en overontwikkelde bovenlichaam zagen ze eruit als Bluto’s, Popeyes en Elmer Fudds die aan de steroïden waren, behalve mijn slungelachtige oom Charlie, die als een flamingo met zere knieën rondbanjerde over het binnenveld. Ik weet nog dat Steve een houten knuppel ter grootte van een telefoonpaal gebruikte en dat elke homerun die hij sloeg in de lucht hing als een tweede maan.

Op de thuisplaat schopte Steve, de Babe Ruth van de bierdivisie, tegen de grond en bromde naar de werper dat hij maar een bal moest gooien die hij tot moes kon slaan. De werper keek zowel bang als geamuseerd, want zelfs toen Steve hem afblafte, bleef hij lachen. Zijn lach was als de lichtbundel van een vuurtoren, waardoor iedereen zich een beetje geborgen voelde. Het lachje was ook een bevel en nodigde iedereen uit mee te lachen. Het was onweerstaanbaar, en niet alleen voor de mensen om hem heen. Ook voor Steve zelf leek het een onbedwingbare neiging.

Steve en de mannen van Dickens waren fanatieke spelers, maar de wedstrijd stond nooit hun voornaamste levensdoel in de weg: lachen. Wat de stand ook was, ze bleven lachen, ze konden niet ophouden met lachen, en de aanhang op de tribune al evenmin. Ik lachte harder dan wie dan ook, ook al begreep ik niet waar het om ging. Ik lachte omdat ik de mannen hoorde lachen en om hun komische timing, net zo soepel en kwikzilverig als wanneer ze een tweehonkslag sloegen.

‘Waarom doen die mannen zo grappig?’ vroeg ik mijn moeder.

‘Ze zijn gewoon ... blij.’

‘Waarom dan?’

Ze keek peinzend naar de mannen.

‘Door het bier, lieverd. Ze zijn blij door het bier.’

Telkens wanneer de mannen langsgrenden, lieten ze een geurige wolk achter. Bier. Aftershave. Leer. Tabak. Haarwater. Ik snoof de geur diep op en prentte me hun aroma, hun essence in. Wanneer ik nadien een vaatje Schaefer, een flesje Aqua Velva, een pas ingeoliede Spalding-honkbalhandschoen, een smeulende Lucky Strike of een flacon Vitalis rook, was ik weer daar, naast mijn moeder, starend naar de naar bier ruikende reuzen die rondbanjerden op het speelveld.

Die softbalwedstrijd markeerde voor mij het begin van allerlei dingen, maar vooral van tijd. Herinneringen van voor de softbalwedstrijd hebben iets onsamenvangends en fragmentarisch; herinneringen van daarna bewegen zich keurig voort, in een lange stoet. Misschien moest ik het café vinden, een van de twee ordenende principes in mijn leven, voordat ik een lineair, samenhangend verhaal van mijn leven kon maken. Ik weet nog dat ik me tot het andere ordenende principe in mijn leven richtte om tegen haar te zeggen dat ik voor altijd naar de mannen wilde blijven kijken. Dat kan niet, schat, zei ze, de wedstrijd is afgelopen. Wát? Ik stond paniekerig op. De mannen liepen met de armen om elkaar heen geslagen van het veld af. Toen ze tussen de pruikenbomen rond het Memorial Field verdwenen en ‘Tot straks bij Dickens’ tegen elkaar riepen, barsste ik in tranen uit. Ik wilde ze achterna.

‘Waarom?’ vroeg mijn moeder.

‘Om te zien wat er zo leuk is.’

‘Wij gaan niet naar het café’, zei ze. ‘Wij gaan naar ... huis.’

Ze haperde altijd bij dat woord.

Mijn moeder en ik woonden bij mijn opa in huis, een huis dat in Manhasset

een monument was, bijna even beroemd als Steves café. Er kwamen dikwijls mensen langsrijden die naar opa's huis wezen, en op een keer hoorde ik voorbijgangers opmerken dat het huis wel aan een 'pijnlijke huisziekte' moest lijden. Waar het huis in werkelijkheid aan leed was aan vergelijking. Te midden van overdadig versierde victoriaanse huizen en fraai geproportioneerde huizen in oud-Hollandse stijl stak opa's traditionele Cape Cod-huis extra belabberd af. Opa beweerde dat hij zich geen reparaties kon veroorloven, maar in feite kon het hem niet schelen. Met een tikkeltje bravoure en een tegendraads soort trots noemde hij zijn huis het Schijthuis en hij trok zich er niets van aan toen het dak begon door te zakken als een circustent. Hij besteedde er nauwelijks aandacht aan toen er verfschilders zo groot als speelkaarten afbladderden. Hij keek oma geeuwend recht in het gezicht toen ze erop wees dat er een kartelige scheur in de oprijlaan was ontstaan, alsof de bliksem was ingeslagen – wat ook echt gebeurd was. Mijn nichtjes hadden de bliksemstraal knetterend over de oprijlaan zien gaan, op een haar na langs de bijkeuken. Zelfs God, dacht ik, wijst op opa's huis.

Onder dat ene doorgezakte dak woonden mijn moeder en ik met opa, oma, mijn moeders volwassen broer en zus – oom Charlie en tante Ruth – en met tante Ruths vijf dochters en haar enige zoon. 'Een samengepakte meute die zonder huur te betalen naar adem loopt te happen', zo betitelde opa ons. Terwijl Steve in Plandome Road 550 aan zijn openbare toevluchtsoord werkte, dreef opa op nummer 646 een logement.

Opa had boven zijn deur ook wel een silhouet van Charles Dickens kunnen ophangen, want de omstandigheden waren vergelijkbaar met die in een dicken-siaans werkhuis. Met één bruikbaar toilet en twaalf mensen was de wachttijd bij opa vaak ondraaglijk lang, en de zinkput was voortdurend overvol ('Schijthuis' was soms meer dan een spottende bijnaam). Het warme water raakte elke ochtend halverwege de tweede douchebeurt op, had een cameo tijdens douchebeurt nummer drie en tergede dan degene die als vierde een douchebeurt nam door het wreed te laten afweten. De meubels, die grotendeels uit de derde ambtstermijn van Franklin Roosevelt stamden, werden bij elkaar gehouden met textieltape en nog meer textieltape. De enige nieuwe spullen in huis waren de glazen, 'geleend' van Dickens, en de zitbank van Sears in de woonkamer, met een verbijsterend lelijk dessin van vrijheidsklokken, zeearenden en de gezichten van de stichters van Amerika. Wij noemden hem de bank van het tweehonderdjarig bestaan,

of kortweg de jubileumbank. We liepen een paar jaar voor, maar opa zei dat de naam juist en passend was omdat de bank eruitzag alsof George Washington hem had gebruikt om er de Delaware mee over te steken.

Het ergste aan het leven in opa's huis was het lawaai, het dag en nacht aanhoudende kabaal van gevloek, getier en geruzie, en van oom Charlie die brulde dat hij probeerde te slapen en van tante Ruth die krijsend als een zeemeeuw tekeering tegen haar zes kinderen. Vlak onder deze kakofonie was een aanhoudend geklepper hoorbaar, aanvankelijk zwak, luider naarmate je je er meer van bewust werd, zoals de hartslag ergens diep in het huis van Usher. In het huis van opa werd de hartslag teweeggebracht door de hordeur die de godganse dag open en dicht ging bij het komen en gaan van mensen – piep, boem, piep, boem – en ook door de typisch bonkende manier waarop iedereen in mijn familie liep, op hun hielen, als stormtroepers op stelten. Door het gekrijs en de slaande hordeur, het gekrakeel en de bonkende voeten, was je tegen het vallen van de avond nog zenuwachtiger aan het snauwen en grauwen dan de hond, die bij elke gelegenheid die ze kreeg de benen nam. Maar de vooravond vormde het crescendo, het lawaaierigste en meest gespannen uur van de dag, want dan was het etenstijd.

Geschaard rondom de eettafel met de ongelijke poten praatten we dan allemaal door elkaar in een poging onze aandacht af te leiden van het eten. Oma kon niet koken en opa gaf haar vrijwel geen huishoudgeld, zodat wat er in de gebutste dekschalen uit de keuken kwam zowel verregaand oneetbaar als lachwekkend was. Wanneer oma naar eigen zeggen 'spaghetti met gehaktballetjes' maakte, kookte ze een pak pasta totdat die snotterig was geworden, overgoot de pasta vervolgens met tomatencrèmesoep van Campbell en legde er koude stukjes hotdog bovenop. Zout en peper naar smaak. Maar onze buikpijn werd veroorzaakt door opa. Als einzelgänger, als mensenhater, als stotterende zuurpruim zat hij elke avond weer aan het hoofd van een tafel met twaalf ongenode gasten, de hond meegeteld. Een armetierige Ierse heruitbeelding van het Laatste Avondmaal. Als hij naar ons keek, konden we hem horen denken: ieder van jullie heeft me vanavond verraden. Het sierde opa dat hij nooit iemand de deur wees. Maar tegelijkertijd gaf hij niemand ooit het gevoel welkom te zijn, en vaak sprak hij hardop de wens uit dat we allemaal gewoon 'zouden oprotten'.

Mijn moeder en ik zouden zijn opgestapt, met alle plezier zelfs, maar we konden nergens anders naartoe. Ze verdiende heel weinig en kreeg geen cent van mijn vader, die niets met zijn vrouw en enig kind te maken wilde hebben.

Hij was een moeilijk geval, mijn vader, een labiele mengeling van charme en woede, en toen ik zeven maanden oud was restte mijn moeder geen andere keus dan bij hem weg te gaan. Dat zette hij haar betaald door te verdwijnen en haar alle hulp te ontzeggen.

Omdat ik zo jong was toen hij verdween, wist ik niet hoe mijn vader eruitzag. Ik wist alleen hoe hij klonk, en dat wist ik maar al te goed. Als populaire rock-'n-roll diskjockey sprak mijn vader elke dag in een grote microfoon ergens in New York, en zijn volle bariton vloog dan zuidwaarts over de Hudson, laveerde over de Manhasset Bay, schoot door Plandome Road en knalde een milliseconde later uit de olijfgroene radio op opa's keukentafel. Mijn vaders stem was zo diep, zo onheilspellend, dat mijn ribben ervan vibreerden en de keukenspullen stonden te trillen.

Volwassenen in opa's huis probeerden me tegen mijn vader in bescherming te nemen door te doen alsof hij niet bestond. (Oma noemde hem niet eens bij zijn naam – Johnny Michaels – maar had het simpelweg over hem als The Voice.) Ze doken naar de afstemknop wanneer ze mijn vader hoorden en soms verstopten ze de radio zelfs, waarna ik het uit protest op een brullen zette. Omringd door vrouwen en twee afstandelijke mannen zag ik The Voice als mijn enige band met de mannenwereld. Bovendien was de radio mijn enige mogelijkheid om al die andere, boze stemmen in opa's huis naar de achtergrond te dringen. The Voice, die elke avond een feestje hield in hetzelfde olijfgroene kastje waaruit Stevie Wonder, Van Morrison en de Beatles klonken, was het tegengif voor al het gekrakeel om me heen. Wanneer oma en opa het met elkaar aan de stok hadden over het huishoudgeld, wanneer tante Ruth uit woede iets tegen de muur smeedt, drukte ik mijn oor dicht tegen de radio en dan vertelde The Voice me iets grappigs of draaide een song van Peppermint Rainbow voor me. Ik luisterde met zo veel overgave naar The Voice en werd er zo'n meester in andere stemmen buiten te sluiten dat ik me tot een wonderkind in selectief luisteren ontpopte, iets wat ik voor een zegen hield totdat het zich als een vloek ontpopte. Het hele leven is een kwestie van kiezen voor welke stemmen je je openstelt en voor welke niet, iets wat ik veel eerder onder de knie had dan de meeste anderen, maar het kostte me meer tijd dan menigeen om er iets zinnigs mee te doen.

Ik weet nog dat ik me op een avond erg eenzaam voelde toen ik afstemde op mijn vaders programma. Als eerste song draaide mijn vader 'Working My Way Back to You' van de Four Seasons, en daarna zei hij op de meest strelende,

zijdezachte toon, waarin je de glimlach op zijn gezicht kon horen: ‘Ik werk écht om bij u terug te komen, mam – maar heb geduld, want ik heb maar een krantenwijk.’ Lachend sloot ik mijn ogen en vergat heel even wie en waar ik was.

twee | The Voice

Mijn vader was een man van vele talenten, maar zijn echte gave was verdwijnen. Zonder waarschuwing veranderde hij van werktijd of stapte naar een andere radiozender over. Dat pareerde ik door een draagbare radio mee naar buiten te nemen, naar de veranda, waar de ontvangst beter was. Met een wanhopig gevoel frunnikte ik aan de antenne en draaide langzaam aan de afstemknop totdat ik The Voice weer gevonden had. Op een dag werd ik daarbij door mijn moeder betrappt. ‘Wat ben je aan het doen?’ vroeg ze.

‘Ik zoek mijn vader.’

Ze fronste haar wenkbrauwen, draaide zich toen om en ging het huis binnen.

Ik wist dat The Voice op mijn moeder niet dezelfde rustgevende uitwerking had als op mij. In haar gedachten was mijn vaders stem ‘vervuld van geld’, zoals Fitzgerald over een andere onverschillige stem in Manhasset schreef. Wanneer ze mijn vader uit de radio hoorde galmen, hoorde mijn moeder niet zijn grapjes, zijn charme of zijn stem. Ze hoorde al de keren dat hij de alimentatie niet had betaald. Nadat ik de hele dag naar The Voice had geluisterd, zag ik mijn moeder vaak de post doornemen om te zien of er een cheque van hem bij zat. Dan liet ze het stapeltje enveloppen op de eettafel vallen en keek me met een uitdrukingsloze blik aan. Niets. Weer niets.

Om mijn moeder een plezier te doen probeerde ik de radio niet al te hard te zetten. Af en toe probeerde ik The Voice helemaal te laten voor wat hij was, maar dat was ondoenlijk. In opa’s huis had iedereen op zijn minst één slechte gewoonte: drinken, roken, gokken, liegen, vloeken of luieren. The Voice was mijn slechte gewoonte. Met mijn afhankelijkheid nam ook mijn tolerantie toe, totdat alleen luisteren niet meer voldoende was. Ik begon terug te praten. Ik vertelde The Voice over school, over juniorenhonkbal en mijn moeders gezondheid. Ze was elke avond bekaft wanneer ze thuiskwam van haar werk, vertelde ik The

Voice, en ik maakte me voortdurend zorgen om haar. Als ik het goed uitmikte – luisteren wanneer The Voice sprak, spreken wanneer The Voice zweeg – leek het bijna een gesprek.

Na enige tijd werd ik daar door mijn moeder op betrapt. ‘Tegen wie heb je het?’ vroeg ze.

‘Tegen niemand.’

Met een verslagen blik legde ze haar hand tegen haar mond. Ik zette het geluid zachter.

Op een middag, kort nadat The Voice de radio-uitzending had beëindigd, ging de telefoon over in opa’s woonkamer. ‘Neem jij hem maar op’, zei mijn moeder op een vreemde toon. Ik nam de hoorn op. ‘Hallo?’

‘Hallo’, zei The Voice.

Ik slikte. ‘Pappa?’

Ik had dat woord nooit eerder gebruikt. Ik voelde de druk uit me wegvloeien, alsof er een kurk was afgeknald. Hij vroeg hoe het met me ging. In welke klas zit je? O ja? Kun je goed met je onderwijzers opschieten? Hij informeerde niet naar mijn moeder, die het gesprek stiekem had geregeld nadat ze mijn laatste gesprek met de radio had opgevangen. Hij legde niet uit waar hij was of waarom hij nooit op bezoek kwam. Hij praatte over koetjes en kalfjes alsof we oude dienstmaatjes waren. Toen hoorde ik hem een fikse trek van zijn sigaret nemen en zo hard uitblazen dat ik even dacht dat er een harde straal rook uit de hoorn zou komen. Ik kon de rook in zijn stem horen en dacht dat zijn stem rook wás. Zo stelde ik me mijn vader voor – als pratende rook.

‘En’, zei hij, ‘hoe zou je het vinden om met je ouwe vader naar een honkbalwedstrijd te gaan?’

‘Tjee! Echt waar?’

‘Natuurlijk.’

‘Mets of Yankees?’

‘Mets, Yankees, wat je wilt.’

‘Oom Charlie zei dat de spelers van de Mets laatst op een avond in Dickens waren.’

‘Hoe gaat het met je oom Charlie? Bevalt het hem in het café?’

‘Morgenavond spelen ze tegen de Braves.’

‘Wie?’

‘De Mets.’

‘O, vanzelf.’

Ik hoorde het getinkel van ijsblokjes in een glas. ‘Tuurlijk’, zei hij. ‘Morgenavond. Ik pik je op bij je opa – om half zeven.’

‘Ik zorg dat ik klaarsta.’

Om half vijf stond ik klaar. Ik zat op de veranda met mijn petje van de Mets op, beukte met mijn vuist in de holte van mijn nieuwe Dave Cash-handschoen en tuurde naar alle auto’s die het huis naderden. Ik wachtte op mijn vader, maar ik wist niet wat ik me daarbij moest voorstellen. Mijn moeder had geen foto’s van hem bewaard, en ik was nog nooit in New York geweest, waar ik zijn gezicht op billboards en bussen had kunnen zien. Ik had geen idee of mijn vader een glazen oog, een toupet of een gouden tand had. Bij een confrontatie op het politiebureau had ik hem niet uit de rij kunnen halen, iets wat ik op een dag zou moeten doen, zoals mijn oma dikwijls zei.

Om vijf uur verscheen oma in de deuropening. ‘Ik dacht dat hij om half zeven kwam’, zei ze.

‘Ik wil klaarstaan. Voor het geval hij vroeg is.’

‘Je vader? Vroeg? Tss’, zei ze. ‘Je moeder belde vanaf haar werk. Ze zei dat ik moest zeggen dat je een jas moest meenemen.’

‘Daar is het te warm voor.’

Ze zei nog eens ‘tss’ en liep weg. Oma was geen fan van mijn vader en daar stond ze niet alleen in. De hele familie had het huwelijk van mijn ouders geboycot, met uitzondering van mijn moeders rebelse broer, oom Charlie, vier jaar jonger dan zij, die haar naar het altaar had geleid. Ik schaamde me ervoor dat ik zo opgewonden was over het bezoek van mijn vader. Ik wist dat het verkeerd was om hem te verwelkomen, aan hem te denken en van hem te houden. Als de man van het gezin, als de beschermer van mijn moeder, had ik bereid moeten zijn om geld van mijn vader te eisen zodra hij zijn gezicht vertoonde. Maar ik wilde hem niet afschrikken. Ik verlangde er zelfs nog meer naar hém te zien dan ik ernaar verlangde mijn geliefde Mets voor het eerst met eigen ogen te aanschouwen.

Ik stuitte met een bal op de veranda voor het huis en probeerde me te concentreren op de goede dingen die ik over mijn vader wist. Mijn moeder had verteld dat mijn vader voordat hij bij de radio kwam een ‘stand-up’ was geweest en dat de mensen ‘van hun stoel rolden van het lachen’ wanneer hij optrad. ‘Wat is een stand-up?’ vroeg ik. ‘Iemand die optreedt voor publiek en ze aan het

lachen maakt', zei ze. Ik vroeg me af of mijn vader voor mij zou gaan optreden om me aan het lachen te maken. Zou hij lijken op mijn favoriete komiek, Johnny Carson? Ik hoopte van wel. Ik beloofde God dat ik nooit meer om iets zou vragen als mijn vader op Johnny Carson leek – met die twinkelende ogen en dat vriendelijke lachspoor dat altijd om zijn mondhoeken speelde.

Een verschrikkelijke gedachte maakte dat ik ermee ophield de bal tegen de veranda te gooien. Stel nou dat mijn vader, wetend wat de hele familie van hem vond, de oprit wilde mijden? Stel dat hij vaart minderde in Plandome Road en keek of ik er was om vervolgens hard door te rijden? Ik trok een sprintje naar het trottoir. Nu kon ik door zijn autoraampje springen als hij vaart minderde en hop, dan konden we verder. Zijdelings overheellend als een lifter keek ik iedere man die voorbijreed strak aan en probeerde uit te maken of hij mijn vader kon zijn. Alle mannen keken terug, bezorgd, geërgerd of zich afvragend waarom die zevenjarige jongen hem zo gespannen aankeek.

Kort na achten ging ik terug naar de veranda en keek naar de zonsondergang. De horizon werd net zo oranje als de tenues van het Dickens softbalteam en de NY op mijn pet van de Mets. Oom Charlie vertrok naar het café. Toen hij met grote stappen en gebogen hoofd over het grasveld liep, was hij zo aandachtig bezig met een papieren zakdoekje zijn zonnebril op te poetsen dat hij me niet zag.

Om half negen verscheen oma in de deuropening. 'Kom binnen om wat te eten', zei ze.

'Nee.'

'Je moet toch iets eten?'

'Nee.'

'Een kleinigheid.'

'We gaan in het stadion hotdogs eten.'

'Hm.'

'Hij is gewoon laat. Hij komt heus wel.'

Ik hoorde opa afstemmen op de Mets op kanaal 9. Gewoonlijk zette hij de tv vanwege zijn slechte gehoor en het rumoer in huis keihard aan. Die avond hield hij vanwege mij het geluid zacht.

Om negen uur probeerde ik iets nieuws. Als ik niet naar de volgende auto kijk, dacht ik, als ik zelfs geen vluchtige blik op de bestuurder werp, zal het vast mijn vader zijn. Die strategie, waarin ik het volste vertrouwen had, paste ik op dertig auto's toe.

Om half tien deed ik kleine concessies aan het onvermijdelijke. Ik zette mijn pet af. Ik trok mijn handschoen uit en gebruikte hem als zitkussen. Ik at een stukje van oma's kip.

Om tien uur ging ik op een halletje naar binnen om te plassen. Terwijl ik door de hal vloog, hoorde ik de menigte in het Shea-stadion juichen toen iemand een homerun sloeg.

Om elf uur was de wedstrijd afgelopen. Ik ging naar binnen, trok mijn pyjama aan en stapte onder de dekens. Een paar tellen nadat ik het licht had uitgedaan, verscheen opa aan het voeteneind van mijn bed. Als Lyndon Johnson aan mijn voeteneind was verschenen, had ik niet verbaasder kunnen zijn.

'Het spijt me voor je', zei hij. 'Van je vader.'

O', zei ik nonchalant terwijl ik aan een losse draad van mijn knuffeldekentje trok. 'Ik ben blij dat hij niet gekomen is. Ik vond de broek die ik aanhad toch al niet mooi.'

Opa knikte en ging toen de kamer uit.

Ik lag in het donker te luisteren naar oma en opa, die het er in de keuken over hadden dat mijn vader 'JR had laten zitten'. Ze staakten hun gesprek toen er een auto stopte op de oprit. Ik hoorde grint knerpen onder banden, een stationair draaiende motor. Mijn vader! Ik sprong uit bed en rende de slaapkamer uit. Aan het eind van de smalle gang die naar de voordeur liep, stond mijn moeder. 'O nee', zei ze. 'Wat doe jij hier? Ben je niet naar de wedstrijd geweest?'

Ik schudde mijn hoofd. Ze kwam snel naar me toe lopen en ik sloeg mijn armen om haar heen, overweldigd door hoeveel ik van haar hield en hoe hard ik haar nodig had. Terwijl ik mijn moeder vasthield, haar omklemde en huilde tegen haar benen, kwam de gedachte in me op dat zij het enige was wat ik had en dat ik verloren zou zijn als ik niet goed voor haar zorgde.

drie | Het knuffeldekentje

Wanneer ik niet over de radio gebogen naar The Voice luisterde, stemde ik af op mijn moeders frequenties om haar stemming te peilen. Ik observeerde haar, analyseerde haar en liep als een hondje achter haar aan. Het ging verder dan gehechtheid, verder dan beschermend gedrag. Het was deels een zoektocht, want

hoe gespannen ik ook keek en luisterde, mijn moeder was vaak een compleet raadsel voor me.

Wanneer ze blij was, wanneer ze uiting gaf aan vreugde of liefde, kon mijn moeder ongelooflijk luidruchtig zijn. Maar wanneer ze triest of gekwetst was, bang of bezorgd over geld, werd mijn moeder stilletjes en haar gezicht uitdrukingsloos. Sommige mensen interpreteerden dat trekje van haar als kilheid. Ze zaten er echter mijlenver naast. Zelfs toen ik zeven was, begreep ik al dat achter de stiltes en het uitdrukingsloze gezicht van mijn moeder een emotionele heksenketel schuilging. Wat een gebrek aan gevoel leek was een overdaad, een vloedgolf van gevoel. Mijn moeder verschool zich achter haar masker van voorgewende kalmte omwille van discretie, zoals iemand achter een kamerscherm kan gaan staan om zich te verkleden.

Mijn moeder had altijd al iets ondoorgrondelijks gehad, volgens mijn oma, die me bij wijze van verklaring een anekdote vertelde. Toen mijn moeder in de tweede klas zat, stelde de onderwijzeres een vraag aan de klas, en mijn moeder stak meteen haar hand op. Ze wist het antwoord en popelde om het door het lokaal te roepen. Maar de onderwijzeres liet iemand anders het antwoord geven. Na een paar minuten zag de onderwijzeres dat mijn moeder nog steeds met haar hand omhoog zat. Dorothy, zei ze, doe je hand weg. Dat gaat niet, zei mijn moeder. Doe je hand weg, zei de onderwijzeres. Mijn moeder kreeg tranen in haar ogen. De onderwijzeres stuurde mijn moeder naar het schoolhoofd, die mijn moeder naar de schoolzuster stuurde, die tot de slotsom kwam dat mijn moeder niet deed alsof. Haar opgestoken hand en arm waren echt verstijfd. Oma moest op school komen, en ze beschreef me met enige verwondering hoe die lange, merkwaardige wandeling naar huis was geweest met mijn moeder een halve pas achter zich, haar hand gestrekt in de lucht. Oma stuurde mijn moeder naar bed – het enige wat ze kon bedenken – en 's ochtends, toen het verdriet of de teleurstelling vermoedelijk waren geluwd, viel mijn moeders arm weer langs haar zij.

Hoewel mijn moeder van nature raadselachtig was, was haar raadselachtigheid voor een deel bewust. Voor de eerlijkste persoon die ik ooit gekend heb, kon ze liegen alsof het gedrukt stond. Om te vermijden dat ze iemand pijn moest doen of om de klap van slecht nieuws te verzachten, jekte ze of zoog ze gewoonweg dingen uit haar duim, zonder de geringste aarzeling. Haar leugens waren zo geraffineerd en werden zo goed opgedist dat ik ze nooit in twijfel

heb getrokken. En wanneer ik jeugdherinneringen ophaal, komt het nog steeds weleens voor dat ik op een van mijn moeders leugens stuit, als een kunstig beschilderd, veel te goed verstoopt paasei dat over het hoofd is gezien.

De vroegste leugen die ik me kan herinneren deed zich voor toen mijn moeder en ik waren verhuisd naar een kleine woning op vijf minuten afstand van opa's huis. Eindelijk, zei ze, waren we ontsnapt. Ze was luidruchtig en uitgelaten blij, totdat ze haar baan kwijtraakte. Kort daarna zag ik voedselbonnen in haar handtas. 'Wat zijn dat?' vroeg ik.

'Waardebonnen', zei ze monter.

Ze wilde niet dat ik zou weten dat we aan de grond zaten. Ze wilde niet dat ik me nog meer zorgen maakte dan ik al deed. Om diezelfde reden loog ze toen ik vroeg of we een tv konden kopen. 'Weet je, ik wilde een tv voor ons gaan kopen,' zei ze, 'maar de arbeiders in de televisiefabriek zijn in staking.'

Ik zeurde haar wekenlang aan het hoofd over die staking, en ze verzon ter plekke gedetailleerde verhalen over postende arbeiders bij de fabriek en mislukte onderhandelingen. Toen ze genoeg geld bij elkaar had gespaard om een tweedehands zwart-wittoestel van Zenith te kunnen kopen, kwam ze me vertellen dat de directie overstag was gegaan. Jarenlang geloofde ik dat er een keiharde staking was geweest bij tv-fabrikanten op Long Island, totdat ik mensen daar tijdens een etentje eens over vertelde en zag dat ze me allemaal raar zaten aan te kijken.

De zeldzame keren dat mijn moeder op een leugen werd betrapt, was ze verfrissend onboetvaardig. Ze had een 'relatie' met de waarheid, legde ze kalmpjes uit, en net als bij andere relaties vereiste dat compromissen. In haar ogen was liegen geen grotere zonde dan de radio zachter zetten om me tegen The Voice in bescherming te nemen. Ze zette gewoon de waarheid wat zachter.

Haar meest bezielde leugen betekende een keerpunt in onze relatie, omdat het mijn allerliefste bezit betrof, mijn knuffeldekentje. Het mintgroene, met dikke witte draad doorstikte satijnen dekentje was naast The Voice mijn andere verslaving. Ik werd zenuwachtig als het niet binnen handbereik was. Ik droeg het als een poncho, een sjerp, een sjaal en soms als bruidssleep. Ik beschouwde mijn dekentje als een trouwe bondgenoot in een wrede wereld, maar mijn moeder zag het als een volwassen emotionele stoornis in de dop. Zeven was te oud voor een knuffeldekentje, zei ze, in een poging me tot rede te brengen, maar wanneer heeft de rede het van bezeten liefde kunnen winnen? Ze probeerde

me het dekentje af te pakken, maar dan zette ik een keel op alsof ze mijn arm afhakte. Ten slotte werd ik op een nacht wakker en zag haar op de rand van mijn bed zitten. ‘Wat is er aan de hand?’ vroeg ik.

‘Niets. Slaap maar lekker verder.’

In de loop van de volgende weken viel het me op dat mijn dekentje steeds kleiner werd. Ik vroeg mijn moeder ernaar. ‘Misschien krimpt het in de was’, zei ze. ‘Ik zal kouder water gebruiken.’ Vele jaren later hoorde ik dat mijn moeder elke avond mijn kamer was binnengeslopen om een onopvallend randje van mijn dekentje af te knippen, totdat het een knuffelsjaal, een knuffelwaslapje, een knuffelflintertje was geworden. In de loop van de tijd zouden er meer knuffeldekentjes komen: mensen, ideeën en vooral plaatsen waaraan ik op ongezonde manier gehecht raakte. Telkens wanneer het leven me een knuffeldekentje afpakte, dacht ik terug aan hoe liefdevol mijn moeder me het eerste had ontftuseld.

Het enige waarover mijn moeder niet kon liegen was over hoe vreselijk ze zich aan opa’s huis ergerde. Vergeleken met opa’s huis, zei ze, was het spookhuis uit *The Amityville Horror* een Taj Mahal. Ze zei dat opa’s huis moest worden platgebrand en dat de grond met zout moest worden omgeploegd. Ze zei dat opa’s huis de Manhasset-versie van Alcatraz was, alleen met bultiger matrassen en slechtere tafelmanieren. Op haar negentiende wist ze aan het huis te ontsnappen door letterlijk uit te vliegen; ze was stewardess geworden bij United Airlines en reisde per straalvliegtuig door het hele land in haar blauwgroene uniform met het bijpassende hoedje. Ze had ook nog andere leuke baantjes geprobeerd, onder andere als manusje van alles bij Capitol Records, waar ze Nat King Cole een keer ontmoette en aan het schakelbord telefoongesprekken tussen haar baas en Frank Sinatra afuisterde. Nu was ze op haar drieëndertigste als alleenstaande moeder zonder een rooie cent teruggekeerd naar opa’s huis, een bittere nederlaag en een trieste stap terug. Het lukte haar er drie banen op na te houden – als secretaresse, serveerster en oppas – en voortdurend geld opzij te leggen voor wat ze Onze Volgende Grote Ontsnapping noemde. Maar alle ontsnappingspogingen mislukten. Binnen een half jaar of driekwart jaar raakte ons spaargeld op of werd onze huur verhoogd, en dan waren we weer terug in het Schijthuis. Toen ik zeven was, waren we drie keer opa’s huis ontvlucht en drie keer teruggekomen.

Hoewel ik niet dol was op het Schijthuis, verfoeide ik het niet zo erg als

mijn moeder. Het doorgezakte dak, de van textieltape voorziene meubels, de ontploffende zinkput en de jubileumbank – het leek allemaal geen slechte ruil om in gezelschap van mijn nichtjes en neefje te kunnen verkeren, want ik was gek op ze. Mijn moeder begreep dat wel, maar opa's huis vergde zo veel van haar energie dat het niet opwoog tegen wat er voor mij tegenover stond. Ze was zo moe, zei ze. Zo vreselijk moe.

Het was niet eens zozeer de terugkeer naar opa's huis, het was niet eens de zoveelste verhuizing van onze spullen waardoor mijn moeder wanhopig werd, maar het moment waarop ze beseftte dat onze volgende terugkeer onvermijdelijk was. Ik weet nog dat ik wakker werd in ons zoveelste tweekamerflatje en naar de keuken ging, waar mijn moeder op haar rekenmachientje zat te tikken. Ik kon zien dat ze daar al sinds het krieken van de dag mee bezig was, en ze keek alsof het rekenmachientje haar iets had misdaan. Ik vermoedde al een tijd dat ze gesprekken voerde met haar rekenmachientje en die ochtend betrapte ik haar op heterdaad. 'Met wie zit je te praten?' vroeg ik. Ze keek op en toonde me haar uitdrukingsloze gezicht. Mam? Niets. Voor mijn ogen was ze veranderd in dat verstijfde schoolmeisje met haar hand in de lucht.

Telkens wanneer we terugkeerden naar opa's huis, stond mijn moeder erop dat we er regelmatig even tussenuit gingen omdat we anders gek zouden worden. Op zondagmiddag stapten we dan voor een ritje in onze met roestplekken bezaaide T-Bird uit 1963, die klonk als een kanon uit de Burgeroorlog. We gingen eerst naar Shore Drive, de chicste straat van Manhasset, waar de huizen met hun witte pilaren groter waren dan het gemeentehuis, en waarvan sommige de Long Island Sound als voortuin hadden. 'Stel je toch eens voor in zo'n kast van een huis te wonen', zei mijn moeder dan. Ze parkeerde voor het imposantste huis, met de goudgele luiken en een veranda rondom. 'Stel je voor dat je op een zomerochtend in bed ligt,' zei ze, 'met de ramen open terwijl een zwoele zeebries de gordijnen heen en weer blaast.'

Het leek altijd wel of er een miezerig regentje viel tijdens onze ritjes, zodat mijn moeder en ik niet konden uitstappen om een huis van dichterbij te bekijken. We zaten met de verwarming aan in de stationair draaiende auto, met heen en weer zwiepende ruitenwissers. Mijn moeder keek aandachtig naar het huis en ik keek aandachtig naar mijn moeder. Ze had prachtig schouderlang, kastanjebruin haar en groenbruine ogen, die een tikkeltje groener werden als ze lachte. Meestal had ze echter een uitdrukking van enorme zelfbeheersing op

haar gezicht, als een jonge aristocrate bij haar eerste officiële portret. Het was de blik van een vrouw die zachtmoedig en kwetsbaar kon zijn, maar die zonder enige twijfel fel kon zijn wanneer ze voor haar dierbaren moest opkomen. Op sommige foto's van mijn moeder zie ik dat ze zich bewust was van haar vermogen om in moeilijke tijden haar gevoelige kant opzij te schuiven om zich teweer te stellen, en dat ze daar een zekere trots aan ontleende. De camera legde haar trots vast op een manier waartoe mijn blik als zevenjarige niet in staat was. De enige trots die mij als jongetje opviel, was het plezier dat ze beleefde aan haar gevoel voor stijl. Mijn tengere, slanke moeder wist wat haar goed stond. Zelfs wanneer we geen cent hadden, slaagde ze erin klasse uit te stralen, wat waarschijnlijk meer door haar houding dan door haar kleding kwam.

Wanneer we zo een poosje hadden gezeten, hoorden de eigenaren van het huis de T-Bird en tuurden uit het raam naar ons. Mijn moeder zette de T-Bird dan met een ruk in zijn drive en dan snorden we via Plandome Road door het winkelgebied, dat begon bij Dickens en eindigde bij de Mariakerk. Ik hield van de manier waarop Manhasset lag ingesloten tussen zijn twee allerheiligste plekken, die allebei een plek van heimelijke samenkomst voor volwassenen waren. Bij de Mariakerk maakten we een scherpe bocht naar links, Northern Boulevard op, gevolgd door een scherpe bocht naar rechts, Shelter Rock Road in, en kwamen langs de eigenlijke Shelter Rock, de 1800 ton zware gletsjerrots, die vele duizenden jaren geleden zuidwaarts was komen snellen, net als een van de knickers die ik over de speelplaats van de Shelter Rock-lagere school liet rollen, anderhalve kilometer verderop. Er waren allerlei legenden aan Shelter Rock verbonden. Eeuwenlang had zijn scherp uitstekend gesteente, dat een natuurlijke overhuiving vormde, mensen bescherming geboden tegen dieren, de elementen en vijanden. De rots werd ooit vereerd door de indianen die aan Manhasset Bay woonden, was gekoesterd door de Nederlandse veehouders die in de zeventiende eeuw in Manhasset Bay hun fortuin kwamen zoeken, vervolgens in het hart gesloten door de Britse kolonisten die hier in de achttiende eeuw godsdienstvrijheid kwamen zoeken, en werd daarna in bezit genomen door miljonairs die in de negentiende eeuw hun grote landhuizen aan Shelter Rock Road bouwden. Als het echt vreselijk werd bij opa thuis, dacht ik, dan konden mijn moeder en ik bij Shelter Rock gaan wonen. We konden slapen onder de overhuiving en op open vuur ons potje koken, en het zou weliswaar niet meevallen, maar hoeveel erger kon het zijn?

Iets voorbij de rots kwamen mijn moeder en ik dan bij een uitgestrekt terrein met golvende heuvels, waar de huizen nog verbluffender waren dan die aan de waterkant. De mooiste huizen ter wereld, zei mijn moeder. Om de paar honderd meter vingen we door een hoog, van sloten voorzien smeedijzeren hek een glimp op van een gazon dat nog breder en groener was dan het buitenveld in het Sheastadion en dat zich uitstreckte tot aan de zoveelste replica van de Ierse kastelen uit mijn kinderboeken. ‘Hier wonen de Whitneys’, zei ze. ‘En daar wonen de Paleys. En daarginds wonen de Paysons. Is het geen pracht?’

Wanneer ze bij het laatste landhuis een scherpe bocht had gemaakt om terug te rijden naar het huis van opa, begon mijn moeder steevast te zingen. Om in de stemming te komen begon ze met ‘I Got You Babe’, omdat ze hield van de zin: ‘They say our love won’t pay the rent – before it’s earned our money’s all been spent.’ Daarna zong ze uit volle borst haar lievelingsliedje, een oudje van Tin Pan Alley.

*Oh! We ain't got a barrel of money,
 Maybe we're ragged and funny,
 But we'll travel along,
 Singin' a song,
 Side by side.*

Ze zong altijd uit volle borst, maar het volume kon haar frustratie niet verhullen. Die landhuizen waren voor mijn moeder zowel kwellend als fascinerend, en dat begreep ik. Voor mij voelde het net zo. Terwijl ik met mijn voorhoofd tegen de autoruit gedrukt naar de voorbij vliegende landhuizen keek, dacht ik: er zijn zo veel mooie plekjes op de wereld, en wij zijn overal van buitengesloten. Het geheim van het leven was kennelijk om toegelaten te worden. Waarom konden mijn moeder en ik niet uitdokteren hoe dat in zijn werk ging? Mijn moeder verdiende een huis. Het hoefde niet eens een landhuis te zijn, gewoon een klein huis met een rozentuin en crèmekleurige gordijnen en tapijten die zacht en schoon waren en je blote voeten streelden wanneer je eroverheen liep. Dat zou al meer dan genoeg zijn. Het maakte me kwaad dat mijn moeder geen mooie spullen had, en nog kwader dat ik ze haar niet kon geven, en razend dat ik er hardop niets over kon zeggen omdat mijn moeder al zingend haar best deed om de moed erin te houden. De zorg voor mijn moeder bracht met zich mee

dat ik niets kon zeggen wat haar wankel optimisme kon verstoren, zodat ik mijn voorhoofd nog harder tegen de autoruit drukte, tot het pijn deed, en mijn aandacht van de landhuizen naar mijn weerspiegeling in het glas verlegde.

Hoewel ik mijn gevoelens stevig opkropte, begonnen ze na verloop van tijd ziedend te gisten en kwamen aan de oppervlakte in de vorm van zonderling gedrag. Van de ene dag op de andere veranderde ik in een neurotisch kind met dwangmatig gedrag. Ik begon pogingen in het werk te stellen om opa's huis op te knappen: ik trok kleedjes recht, legde tijdschriften weer op een stapel en voorzag de meubels van nieuwe textieltape. Mijn nichtjes lachten me uit en noemden me James, maar ik was niet overdreven netjes, ik was bezig door het lint te gaan. Ik deed er niet alleen alles aan om het huis voor mijn moeder minder ergerniswekkend te maken, ik probeerde ook orde in de chaos te brengen, een streven dat er uiteindelijk toe leidde dat ik ook de werkelijkheid drastisch opnieuw probeerde te ordenen.

Ik begon het leven in uitersten in te delen. Als Manhasset zo in elkaar zat, dacht ik, waarom dan niet ook de wereld? In Manhasset was je voor de Yankees of voor de Mets, rijk of arm, nuchter of dronken, kerkganger of caféganger. Je was 'een Paddy of een spaghettivreter', zoals een schoolvriendje me vertelde, en ik kon tegenover hem noch tegenover mezelf toegeven dat ik zowel Ierse als Italiaanse voorouders had. Het leven werd geregeerd door lijnrechte tegenstellingen, concludeerde ik, zoals werd aangetoond door het schrille contrast tussen het Schijthuis en het landhuis van de Whitneys. Dingen en mensen waren ofwel honderd procent slecht of honderd procent goed, en wanneer het leven niet aan deze zwart-witregel gehoorzaamde, wanneer dingen of mensen gecompliceerd of tegenstrijdig waren, deed ik alsof het anders was. Ik maakte van elke tegenslag een ramp, van elk succesje een heroïsche triomf en verdeelde alle mensen in helden of schurken. Omdat ik niet tegen dubbelzinnigheid kon, trok ik er een barricade van waanideeën tegen op.

Mijn andere waanideeën waren doorzichtiger en voor mijn moeder dus onrustbarer. Ik werd mateloos bijgelovig en verzamelde fobieën zoals andere jongens honkbalplaatjes. Ik vermeed ladders en zwarte katten, wierp zout over mijn schouder, klopte dingen af op hout en hield mijn adem in wanneer ik langs een begraafplaats liep. Ik had me zo heilig voorgenomen om niet op een gebarsten tegel te stappen uit angst mijn moeders rug te breken dat ik als een dronkeman over het trottoir zwalkte. Er waren 'magische' woorden die ik drie

keer zei om gevaar af te wenden en ik was gespitst op signalen en voortekenen uit de hemel. Wanneer ik naar mijn vaders stem aan het luisteren was, luisterde ik ook naar de stem van het heeal. Ik communiceerde met keien, bomen en onbezielde voorwerpen, vooral met de T-Bird. Als een paardenfluisteraar gaf ik hem klopjes op zijn dashboard en smeekte of hij het wilde blijven doen. Als de T-Bird het zou begeven, zo piekerde ik, zou mijn moeder het ook begeven. Ik werd geplaagd door irrationele angsten, en de ergste was de angst om in opa's huis als laatste in slaap te vallen. Als iedereen sliep behalve ik, voelde ik me ondraaglijk alleen en werden mijn armen en benen koud en stijf. Misschien had het iets te maken met de afwezigheid van al die stemmen. Toen ik die angst in vertrouwen aan mijn nichtje Sheryl vertelde, die vijf jaar ouder was dan ik, sloeg ze een arm om me heen en kwam met het perfecte antwoord. 'Ook als wij allemaal slapen, kun je er zeker van zijn dat oom Charlie en iedereen bij Dickens wakker zullen zijn.'

Mijn moeder hoopte dat ik over mijn vreemde gedrag heen zou groeien. In plaats daarvan werd het erger, en toen ik driftbuien begon te krijgen, ging ze met me naar een jeugdpsychiater.

'Hoe heet de jongen?' vroeg de psychiater toen mijn moeder en ik plaatsnamen tegenover zijn bureau. Hij was aantekeningen aan het maken op een blocnote.

'JR', zei mijn moeder.

'Zijn echte naam.'

'JR.'

'Dat zijn dan zeker zijn initialen?'

'Nee.'

'Kijk aan.' De psychiater liet zijn blocnote op zijn bureau vallen. 'Daar hebt u het antwoord.'

'Hoe bedoelt u?' vroeg mijn moeder.

'De jongen heeft duidelijk last van een identiteitscrisis. Hij heeft geen identiteit en dat leidt tot boosheid. Geef hem een naam – een échte naam – dan zult u geen last meer hebben van zijn driftbuien.'

Mijn moeder stond op en zei dat ik mijn jas weer kon aantrekken, dat we opstapten. Vervolgens wierp ze de psychiater een blik toe waarmee ze Shelter Rock in tweeën had kunnen klieven en liet hem op afgemeten toon weten dat kinderen van zeven geen last hebben van een identiteitscrisis. Toen we terugre-

den naar opa's huis klemde ze het stuur stevig vast en was in driekwart van de tijd door haar liedjesrepertoire heen. Ineens hield ze op met zingen. Ze vroeg wat ik van de opmerkingen van de dokter vond. Had ik een hekel aan mijn naam? Had ik last van een identiteitscrisis? Was er iets of iemand waardoor ik me woedend voelde?

Ik scheurde mijn blik los van de landhuizen die voorbijvlogen, keerde me langzaam van het raampje om naar mijn moeder en toonde haar mijn eigen uitdrukkingloze gezicht.

vier | Opa

Op een dag drong het ineens tot me door. Ik besepte dat mijn moeder zich niet zozeer stoorde aan opa's huis, maar aan de eigenaar ervan. Het achterstallige onderhoud stemde haar mismoedig omdat het haar herinnerde aan de man die het vertikte te doen. Toen ik de blik zag die ze in opa's richting wierp en haar vervolgens in een bodemloze mistroostigheid zag wegzakken, begreep ik het, hoewel ik aannam dat het probleem dat ze met opa had verband hield met hoe hij eruitzag.

Samen met zijn huis had opa ook zichzelf laten verkommeren. Hij droeg opgelapte broeken, schoenen met gaten erin, overhemden vol kwijl en ontbijtrestjes, en er waren dagen waarop hij zijn haar niet kamde, zijn gebit niet indeed en zich niet waste. Hij gebruikte en hergebruikte zijn scheermes zo vaak dat zijn wangen eruitzagen alsof ze door een wilde kat waren opengehaald. Hij was smerig, verfomfaaid en onwelriekend en had bovendien een eigenschap waar mijn moeder allergisch voor was: hij was lui. Opa had de moed allang opgegeven. Als jongeman had hij alle ambitie die hij bezat laten varen of verloren. Toen zijn droom om beroepshonkballer te worden was vervlogen, raakte hij verzeild in de verzekeringswereld, waarin hij tegen heug en meug succesvol was. Wat een wrede speling van het lot, vond hij, om hem te laten uitblinken in werk waar hij van gruwde. Hij wreekte zich op zijn lot. Zodra hij voldoende geld had vergaard om zich de rest van zijn leven van een inkomen verzekerd te weten, nam hij zijn ontslag. Vanaf dat moment deed hij niet veel meer dan toekijken hoe zijn huis verkrotte en hoe hij zijn gezin tot schaamte dreef.

Onze schaamte werd des te groter wanneer hij zich in die toestand aan de buitenwereld vertoonde. Tegen het vallen van de avond liep opa altijd naar het station voor de spitstreinen die uit New York kwamen. Terwijl de forenzen het perron op stapten en de laatste kranteneditie weggooiden, dook opa in een van de afvalbakken om er een krant uit te vissen, er tuk op een paar cent te besparen. Wanneer hij zo met zijn benen uit een afvalbak hing, kon geen forens hebben vermoed waarom die armzalige oude zwerver die laatste editie eigenlijk wilde hebben: om de slotkoersen te bekijken van zijn aanzienlijke obligatie- en aandelenportefeuille.

Opa beschikte over een fotografisch geheugen, een verbazingwekkende woordenschat en een goede beheersing van Grieks en Latijn, maar zijn familie kon niet van zijn intellectuele gaven genieten omdat hij nooit een echt gesprek met ons voerde. Hij hield ons op een afstand met het doorlopend afratelen van tv-deuntjes, reclameleuzen en loze kreten. Wanneer we hem over onze dag vertelden, riep hij uit: ‘Het is een vrij land!’ Wanneer we hem vroegen de boontjes door te geven, zei hij: ‘Smaakt zoals een sigaret hoort te smaken.’ Wanneer we zeiden dat de hond vlooiën had, zei hij: ‘Niet doorvertellen – straks wil iedereen er een!’ Zijn persoonlijk taalgebruik was een muur die hij om zichzelf optrok, een muur die weer een paar centimeter hoger werd op de dag dat hij een van mijn nichtjes de geconstipeerde hond hoorde aanmoedigen om ‘kakkie te doen’. En zo ontstond opa’s meest kenmerkende uitdrukking. Hij zei minstens tien keer per dag ‘kakkie doen’, wat ‘hallo’ kon betekenen, of ‘laten we gaan eten’ of ‘de Mets heeft verloren’ – of helemaal niets. Het kan zijn dat opa op deze manier praatte om zijn gestotter te compenseren, omdat zulke stoplappen er makkelijk uitkwamen. Maar het kan ook zijn dat hij niet helemaal spoorde.

Opa had twee passies, de een geheim, de ander niet. Elke zaterdagochtend kwam hij beneden met gekamd haar, zijn gebit in, zijn kleren geperst en smet-teloos. Uit de borstzak van zijn blauwgestreepte pak ontsproot een kanten poch-et, als een fontein. Zonder een woord te zeggen stapte hij in zijn Ford Pinto en tufte weg om pas laat terug te komen, soms pas de volgende dag. Niemand vroeg waar opa naartoe ging. Zijn zaterdagse afspraakje was als de zinkput, zo overduidelijk ranzig dat elk commentaar overbodig was.

Zijn niet-geheime passie gold woorden. Opa zat urenlang in zijn slaapkamer kruiswoordpuzzels te maken, boeken te lezen en met een vergrootglas in een woordenboek te turen. Hij beschouwde Shakespeare als de grootste man die

ooit had bestaan, ‘omdat hij de Eng- Eng- Engelse taal had verzonnen – wanneer hij een woord niet kon vinden, bedacht hij er een.’ Opa schreef zijn etymologische passie aan zijn jezuïtische onderwijzers toe die een woord erin sloegen als hij het niet kon onthouden. Hoewel het slaan had geholpen, had opa er volgens hem ook zijn gestotter aan overgehouden. De paters brachten hem liefde voor woorden bij en maakten het hem moeilijk om woorden uit te spreken. Mijn eerste voorbeeld van ironie.

Een van de weinige intieme momenten die ik ooit met opa heb gedeeld deed zich voor naar aanleiding van een woord. Het gebeurde toen hij bij uitzondering de telefoon aannam. Vanwege zijn gestotter en zijn slechte gehoor vermeed hij de telefoon meestal, maar hij liep er toevallig langs toen hij overging en nam op. Uit een reflex, misschien. Of misschien verveelde hij zich. Omdat hij niet kon verstaan wat er werd gezegd, gebaarde hij dat ik moest komen. ‘Tolken’, zei hij terwijl hij me de hoorn toestak.

Het betrof een enquête voor een bedrijf dat consumentengedrag onderzocht. De vrouw ratelde een hele lijst producten af, auto’s en voedingsmiddelen, waarvan opa er nooit een had gebruikt, bestuurd of geproefd. Opgewekt liegend gaf opa zijn mening over alles wat ze opnoemde.

‘En,’ vroeg de enquêtrice, ‘wat is het meest aantrekkelijke van uw woonplaats?’

‘Wat is het meest aantrekkelijke aan Manhasset?’ tolkte ik.

Opa dacht goed na, alsof hij door *Times* werd geïnterviewd. ‘De proximateit van Manhattan’, zei hij.

Ik gaf zijn antwoord door aan de enquêtrice.

‘Mooi’, zei ze. ‘En tot slot: wat is uw jaarinkomen?’

‘Wat is uw jaarinkomen?’ tolkte ik.

‘Ophangen.’

‘Maar ...’

‘Ophangen.’

Ik legde de hoorn erop. Opa zat er zwijgend bij, met gesloten ogen, en ik stond voor hem in mijn handen te wrijven, een gewoonte die ik had wanneer ik niets wist te zeggen.

‘Wat betekent “proximateit”?’ vroeg ik.

Hij stond op. Hij stak zijn handen in zijn zakken en liet wat kleingeld rinkelen. ‘Dat iets dichtbij is’, zei hij. ‘Ik verkeer bij- bij- bijvoorbeeld te veel in de pro-

pro- proximateit van mijn familie.’ Hij moest erom lachen. Eerst gnuivend, toen een schor bulderen, waardoor ook ik moest lachen. We schaterden het allebei uit totdat opa’s gelach in een hoestbui overging. Hij trok een zakdoek uit zijn zak en spuugde die vol slijm, gaf me toen een klopje op mijn hoofd en liep weg.

Na die korte uitwisseling voelde ik een nieuwe emotionele proximateit tot mijn opa. Ik begon te bedenken hoe ik hem voor me kon winnen. Misschien door zijn tekortkomingen te negeren en me op zijn goede kanten te richten, wat die ook mochten zijn. Ik hoefde alleen maar over zijn taalkundige barrière te klimmen. Ik schreef een gedicht over hem, dat ik op een ochtend in de badkamer plechtig aan hem overhandigde. Hij was zijn kaken aan het inzepen om zich te gaan scheren en gebruikte daarvoor een scheerkwast van beverhaar, die eruitzag als een enorme paddestoel. Hij las het gedicht, gaf het aan me terug en keek weer in de spiegel. ‘Bedankt voor de op- op- opsteker’, zei hij.

Later kreeg ik gewetenswroeging. Als ik bevriend raakte met opa, was dat dan geen verraad aan mijn moeder? Ik besepte dat ik haar toestemming moest vragen voordat ik verder ging en daarom probeerde ik haar te peilen toen het bedtijd was en ik vroeg haar of ze me nog eens wilde vertellen waarom we een hekel aan opa hadden. Ze stopte mijn wegschrompelende knuffeldekentje in onder mijn kin en koos haar woorden met zorg. We hadden geen hekel aan opa, legde ze uit. Ze hoopte zelfs dat ik een manier zou weten te vinden om met hem te kunnen opschieten zolang we met hem onder één dak woonden. Ik moest tegen opa blijven praten, zei ze, ook wanneer hij niets terugzei. En ik moest niet al te veel aandacht besteden aan het feit dat zij niet tegen hem sprak. Nooit.

‘Maar waarom niet?’ vroeg ik. ‘Waarom word je zo verdrietig wanneer je naar hem kijkt?’

Ze staaarde naar het afbladderende behang. ‘Omdat je opa vreselijk kreterig is,’ zei ze, ‘en niet alleen met geld.’

Opa hamsterde liefde, zei mijn moeder, alsof hij bang was dat hij op een dag zonder zou komen te zitten. Hij had haar, tante Ruth en oom Charlie links laten liggen toen ze opgroeiden, had hun geen enkele aandacht of liefde geschonken. Ze beschreef een gezinsuitstapje naar het strand toen ze vijf jaar was. Toen ze zag hoe lief de vader van haar nichtje Charlene met zijn kinderen speelde, vroeg mijn moeder of opa haar in zee op zijn schouders wilde nemen. Dat deed hij, maar vervolgens droeg hij haar tot voorbij de branding, en toen ze ver in zee waren, toen zij de kust nauwelijks meer kon zien, werd ze bang en smeekte of

hij haar wilde laten zakken. En toen gooide hij haar van zijn schouders. Ze ging kopje onder, schoot naar de bodem en kreeg zeewater binnen. Ze worstelde zich naar boven, hapte naar adem en zag opa lachen. Je wou toch dat ik je liet zakken, zei hij tegen haar, zonder zich iets van haar tranen aan te trekken. Toen ze in haar eentje wankelend de branding uit liep, kreeg mijn moeder een vroege openbaring: haar vader was geen goed mens. Dat besef bracht een gevoel van bevrijding teweeg, vertelde ze. Ze voelde zich onafhankelijk. Ik vroeg haar wat ‘onafhankelijk’ betekende. ‘Vrij’, zei ze. Ze keek nog eens naar het afbladderende behang en zei zachter: ‘Vrij.’

Er was echter nog iets, zei ze, wat veel meer stak. Opa had mijn moeder en tante Ruth verboden om te gaan studeren, en dat deed hij in een tijd dat er geen studieleningen of studiebeurzen waren, zodat ze niet om hem heen konden. Meer nog dan het feit dat hij haar verwaarloosde, was dit de klap waardoor de levensloop van mijn moeder een andere wending had genomen. Ze wilde dolgraag studeren als voorbereiding op een spannende loopbaan, maar opa had haar die kans onthouden. Meisjes worden echtgenote en moeder, verklaarde hij, en echtgenotes en moeders hoeven niet te studeren. ‘Daarom krijg jij de opleiding die ik heb misgelopen’, zei mijn moeder. ‘Harvard of Yale, lieverd. Harvard of Yale.’

Het was een ongehoorde uitspraak voor een vrouw die twintig dollar per dag verdiende. En daar bleef het niet bij. Daarna zou ik rechten gaan studeren. Ik wist niet wat een advocaat was, maar het klonk vreselijk saai, en zo iets mompelde ik ook. ‘Nee, nee’, zei ze. ‘Jij wordt advocaat. Op die manier kan ik je inhuren om je vader wegens achterstallige alimentatie voor de rechtbank te dagen. Ha.’ Ze lachte, maar ze zag er niet uit alsof ze maar een grapje maakte.

Ik liet mijn gedachten gaan over de toekomst. Nadat ik advocaat was geworden, kon mijn moeder misschien haar lang uitgestelde droom om te studeren gaan waarmaken. Dat wilde ik graag voor haar. Als ik om die reden advocaat moest worden, zou ik advocaat worden. Intussen zou ik het uit mijn hoofd zetten om vriendschap met opa aan te knopen.

Terwijl ik op mijn zij ging liggen en me afwendde van mijn moeder, beloofde ik dat ik haar van mijn eerste salaris als advocaat naar de universiteit zou sturen. Ik hoorde haar adem stokken, of misschien hapte ze naar lucht, alsof ze zich vanaf de bodem van de zee naar boven worstelde. Toen voelde ik haar lippen op mijn achterhoofd.